

Nr 93.

Av herr **Asplund**, om anslag till vissa arbeten dels å en kraftstation vid Harsprånget, dels ock för Stora Lule älvs reglering m. m.

I årets statsverksproposition framhåller civilministern beträffande de affärsdrivande verkens under hans departement utgifter för kapitalökning nödvändigheten av att med hänsyn till den ansträngda lånemarknaden iakttaga den yttersta varsamhet med anslag, som skola utgå av lånemedel, och säges detta i främsta rummet gälla statens vattenfallsverk, »för vilka vattenfallsstyrelsen framlagt förslag om så betydande anslag, att de jämväl under normala tider skulle ansetts nog så dryga och nu måste vara fullkomligt omöjliga att äska hos riksdagen». Det av vattenfallsstyrelsen begärda, sammanlagda beloppet för 1919 och 1920, 70,150,000 kronor, har också av civilministern nedsatts med icke mindre än 53 % till 32,800,000 kronor. Av de olika anslagen har det till Harsprånget blivit utsatt för den kraftigaste nedprutningen, från sammanlagt 20,500,000 kronor ned till 4,000,000 kronor, varjämte det nära sammanhängande anslaget till reglering av Suorva-sjöarne nedsatts från begärda 4,200,000 kronor till 2,000,000 kronor, alla siffror avseende anslag å 1919 års tilläggsstat och å 1920 års stat sammanlagda.

Såsom ett stöd för denna starka nedprutning har civilministern åberopat att »då av statsfinansiella skäl av järnvägsstyrelsen ifrågasatts att låta arbetena för fullföljande av Inlandsbanan, ett företag av betydligt större räckvidd än kraftstationen vid Harsprånget, väsentligen anstå till ekonomiskt gynnsammare tider, kan det icke vara lämpligt att nu forcera Harsprängsanläggningen». Om jag inlägger en gensaga mot denna jämförelse till Harsprångets nackdel,

*Inlands-
banan och
Harsprån-
get.*

torde jag likväl icke behöva bliva utsatt för några förebråelser att på minsta sätt hava underkänt Inlandsbanans stora betydelse, vilken jag alltid sökt hävda såväl i motioner under föregående år som genom min anslutning till den i år av samtliga norrlandsrepresenteranter avgivna motionen om anslag till Inlandsbanan. Denna är likaväl som utbyggnaden av de norrländska vattenfallen en oefftergivlig förutsättning för Norrlands ekonomiska utveckling, ett ensidigt tillgodoseende av den ena eller andra sidan blir därför alltid ett halvgjort arbete.

Medan Inlandsbanan har till syfte att öppna nya, hittills föga befolkade områden för kultur och möjliggöra utnyttjandet av dessa områdens ännu orörda naturrikedomar till denna befolknings utkomst och tillväxt samt till framtida nytta för hela landet, så tjänar utbyggandet av Harsprånget icke blott detta framtidsmål utan är dessutom den enda ännu felande förutsättningen för en stor förädlingsindustri på redan tillgängliga naturtillgångar, på malmer och skogsprodukter, som delvis redan ligga färdigberedda för förädling. Harsprångskraften skulle kunna få omedelbar användning, om den blott vore utbyggd.

*Harsprångs-
kraftens an-
vändning.*

Såsom skäl för påbörjandet av Harsprångets utbyggnad angåves av civilministern i propositionen till 1918 års riksdag de stora möjligheter till snar avsättning av betydande kraftbelopp utöver den ytterligare kraft, som kunde erhållas genom fullständig utbyggnad av Porjus, dels till det då nybildade Norrbottens järnverk och till Porjus smältverk för elektrisk tackjärnsframställning, dels till Stockholms superfosfatfabriksaktiebolags under anläggning varande elektrokemiska fabrik i Porjus, till Aktiebolaget Difosfats planerade fabrik i Malmberget samt till aktiebolaget Elektrosalpeter, som mot erhållande av kraft från Harsprånget vore villigt återlämna sitt kontrakt å Trollhättekraft, vilken åter då skulle kunna försälas till andra avnämare på för staten mycket förmånligare villkor.

*De dyra trä-
kolen fram-
tvunga elek-
trisk malm-
smältning i
Norrland.*

Vad då först beträffar den *elektriska järnframställningen*, så är situationen numera sådan, att en allmännare övergång till denna metod synes vara enda möjligheten för den svenska järnhanteringen att bestå under de förändrade förhållanden, som bliva en given konsekvens av det nu slutade världskriget. De höga järnpriser, som hittills gällt, hava gjort det möjligt för de mellansvenska järnverken att betala de mycket höga träkolspriser, som påkallats av långa och dyra frakter samt höga produktionskostnader. Norrlands

träkolproduktion har under krigsåren fått en mångdubbelt större betydelse än förut för den svenska järnhanteringen. I nedanstående tabell göres en jämförelse mellan förbrukningen av skogskol inom hela riket och inom norra bergmästaredistriktet (omfattande Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län) samt den enligt från statens järnvägar erhållna uppgiften om inlastade träkol å olika norrländska järnvägsstationer.

Beräknade skogskolstillverkningen inom nämnda distrikt åren 1913—1917.

År	Hela riket	Norra bergmästare-distriktet.		Av hela rikets förbrukning utgör norra distriktets	
	Förbrukning ton	Förbrukning ton	Tillverkning (beräknad) ton	Förbrukning procent	Förbrukning procent
1913	483,036	12,082	65,383	2,48	13,5
1914	415,930	9,536	70,364	2,29	16,9
1915	539,773	11,778	75,379	2,19	14,0
1916	530,607	10,670	120,731	2,01	22,4
1917	588,593	18,123	203,546	3,08	35,1

Medan således träkolstillverkningen inom norra distriktet mer än tredubblats från 1913 till 1917, har förbrukningen inom samma distrikt i förhållande till förbrukningen inom hela riket endast ökat med ungefär en fjärdedel. Den ökade träkolstillverkningen har till största delen kommit den utom distriktet befintliga järnhanteringen till godo. Under 1917 har mer än en tredjedel av skogskolsförbrukningen inom hela riket fyllts av i Norrland tillverkade träkol. Då därtill kommer att största delen av övriga träkolssorter, i främsta rummet av sågverksavfall tillverkade träkol, som förbrukats av den svenska järnhanteringen, tillverkats inom Norrland, så är det klart, att denna industri numera för sin utveckling, för att icke säga för sitt bestånd är beroende av en kraftig träkolproduktion i Norrland.

Den allmänna prisstegringen under världskriget har naturligt nog även sträckt sig till träkolsmarknaden. Priset pr hektoliter träkol vid de svenska järnverken, som år 1900 var i medeltal 61 öre, steg ända till år 1913 ej högre än till 66 öre. 1914 var priset

71 öre och 1915 ännu endast 76 öre, men nådde 1916 till 123 öre och 1917 ända till 197 öre, således tredubbla priset mot år 1913. För år 1918 har priset uppgivits vara 250 à 300 öre pr hektoliter. Under sådana förhållanden är det lätt förklarligt, att produktionen av skogskol ökats högst betydligt, särskilt i de norrländska länen, medan på grund av det långa avståndet till förbrukningsorterna under tiden före kriget med dess låga priser produktionen icke kunnat bli lönande.

Då nu vid krigets avslutande järnpriserna äro i starkt fallande och osäkerheten är stor, huru desamma för de närmaste åren skola ställa sig, men å andra sidan de dryga träkolstillverkningskostnaderna och de höga frakterna icke visat någon tendens att sjunka, har man redan kommit ned till den prisnivå för träkolen, under vilken en tillverkning i Norrland med förbrukning vid bruken i Bergslagen icke längre är möjlig. Att man i framtiden skall kunna ens närma sig de låga produktionspriser, som voro gällande före kriget, är icke tänkbart.

Sveriges järnhantering kan under sådana förhållanden omöjligt hållas uppe utan en omläggning av tackjärnstillverkningen till elektrisk, man måste förlägga åtminstone en väsentlig del av desamma dit, där den billigaste malmen, de största och billigaste kraft- och koltillgångarne finnas, d. v. s. till Norrland. I och med bildandet av Norrbottens järnverks aktiebolag, som är baserat på norrländska träkol, norrbottnisk malm och kraft från Porjus och Harsprånget och bland vars huvudintressenter finnas de förnämsta svenska stålverken, har denna uppfattning blivit på det allra bestämdaste fastslagen.

*Elektrotack-
järnet blir
billigast.*

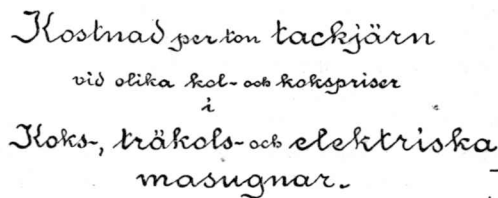
Till ytterligare belysning av de förutsättningar en norrländsk elektrisk järnframställning har att kunna producera billigt järn, vill jag ur en av mig förra året väckt motion rekapitulera följande:

Med benäget biträde av en del sakkunniga metallurger har jag sökt göra en ungefärlig beräkning av framställningskostnaderna för tackjärn under olika träkols- och kokspriser, dels i vanliga träkolmasugnar och i koksasugnar i södra Sverige, dels i elektrisk masugn i övre Norrland, varvid räknats med Porjus såsom förläggningsplats. Till jämförelse har gjorts en visserligen på grund av felande detaljuppgifter mycket osäker beräkning av framställningskostnaderna för kokstackjärn i Westphalen. Malmpriserna hava antagits konstanta och satts i Westphalen enligt sista noteringarna före kriget för svensk malm med 62 procent järn och 1 procent fosfor till 21:80 mark och för minettmalm med 37 procent järn till 5 mark, varjämte till en ton tackjärn beräknats åtgå 1 ton av vardera malmsorten. Samma

svenska malm har antagits vid Oxelösunds järnverk kosta 12 kronor och vid Porjus 10 kronor 20 öre, motsvarande fritt banvagn i Grängesberg 8 kronor och i Kiruna 7 kronor. Vid träkolsmasugnarna har räknats med ett malmpriis för 63-procentig malm av 10 kronor 20 öre eller lika med Porjus. Koksåtgången har antagits till 1,100 kilogram och träkolsåtgången i hektoliter uppsatt mått i vanlig hytta till 59 hektoliter, motsvarande 1916 års medelåtgång, samt i elektrisk masugn 23 hektoliter (1916 års medelsiffra var 22 hektoliter). Som ekvivalent mot halva denna träkolskvantitet har räknats 172.5 kilogram koks. Kraftkostnaden i Porjus har satts till 42 kronor per kilowattår¹⁾ och produktionsförmågan till 4 ton per kilowattår. Kostnaden för elektroder har antagits till 1 krona 75 öre och royaltyn till patentinnehavare till 1 krona 25 öre per ton tackjärn. Alla här förut angivna kostnader hava vid beräkningarna, som utförts dels för år 1914 (före kriget), dels för år 1918, antagits lika för båda åren. Däremot hava kostnader för arbetslöner, diverse materialier, administration, annuiteter och räntor, som för 1914 antagits för koksamasugnarna tillsammans till 11 kronor och för träkols och elektriska masugnar till 13 kronor per ton tackjärn, för år 1918 antagits jämnt fördubblade eller resp. 22 och 26 kronor. För masugns gas, som ej förbrukas för masugnens behov, har avdragits för de tyska koksamasugnarna 14 öre, för de svenska koksamasugnarna 25 öre, för träkolshyttorna 59 öre och för de elektriska masugnarna, som ge den bästa gasen och ej förbruka någon själva, 4 kronor per ton tackjärn. Träkolens pris har för år 1914 satts till 71 öre per hektoliter, motsvarande detta års medelpris vid de svenska järnverken, och för 1918 till åsatt maximipris eller 2 kronor 50 öre per hektoliter. Uppsatta å masugnen torde deras nuvarande pris vara ungefär 3 kronor, vadan träkolstackjärnets pris rätteligen skulle höjas med ytterligare 29 kronor 50 öre. Koksen gick enligt sista noteringarna före kriget i Westphalen till 15 kronor per ton, vilket antagits motsvara i Oxelösund 25 kronor och i Porjus 35 kronor. 1918 års priser äro mycket svåra att få reda på. Gjuterikoks lär vara åsatt ett maximipris av 160 kronor i sydsvensk hamn, masugnskoks borde då kosta minst 150 kronor å samma ställe. Jag har emellertid för att vara riktigt säker, att ej räkna till koksamasugnarnas nackdel, antagit ett pris av endast hälften eller 75 kronor per ton i Oxelösund och 90 kronor i Porjus. Vad den kostar vid de Westphaliska järnverken, är omöjligt att utröna, då inga noteringar sedan krigets början offentliggöras. Av andra skäl, som jag längre fram skall beröra, spelar emellertid icke framställningskostnaden av tyskt tackjärn den mest avgörande rollen vid bedömandet av konkurrensmöjligheterna med utländskt järn. För att få någon jämförelse har jag emellertid antagit ett femton kronor lägre kokspris än i Oxelösund, således 60 kronor år 1918.

Å vidstående diagram har jag nu sökt åskådliggöra, huru framställningskostnaderna under olika kol- och kokspriser enligt de olika framställningsmetoderna och orterna förhålla sig till varandra. I horisontal led har avsatts priset per hektoliter träkol, och utmärker en stor ruta 20 öre. I vertikal led, där en stor ruta utmärker tio kronor, har därefter å de linjer, som motsvara 1914 och 1918 års träkolpriser

¹⁾ Detta pris motsvarar vad Porjus smältverk lär betala för sin redan kontrakterade porjuskraft men torde med 6 å 10 kronor understiga blivande kraftpris vid Harsprånget med dess dyrare byggnadskostnad. Kraftkostnaden per ton elektrotackjärn, baserad på denna kraftkälla, torde således genomgående bliva ett par eller tre kronor högre än vad som längre fram i texten och å diagrammet angives.

1914						1918
11	kr.	Löner, div. mater., annuit, m. m.	per ton kokstäckjärn	22	kr.	
13	»	»	»	»	»	»
15	»	Kokspris pr ton i Westphalen (åtgång pr ton 1,100 kg.)		60	»	
25	»	»	i S:a Sverige (» » » »)	75	»	
35	»	»	i Porjus (» » » »)	345	»	90

Kraftpris i Porjus 42 kr. pr kw.-år, 4 tons produktion; med 4 kr. ökning av kraftpriset stiger elektrotackjárnets kostnad med 1 kr. per ton. Med enbart träkol, åtgång i vanlig masugn 59 hl., i elektrisk 23 hl.

Malmpris pr ton tackjärn i Oxelösund 19 kr., Bergslagen och Porjus 16 kr.
» » » » i Westphalen 24 kr. (hälften minett à 4,50 kr.)

resp. 71 och 250 öre avsatts de beräknade tackjärnskostnaderna för resp. år, var-
 efter de till samma produktionsmetod hörande prislägena sammanbundits med rätta
 linjer. Dessa linjer angiva således de tackjärnspriser, som motsvara olika kol-
 och kokspriser, under antagande dels av konstanta malm- och kraftpriser, dels att
 arbetslöner, diverse materialier och räntor m. m. åtfölja kolprisernas variationer
 mellan 1914 och 1918 års prislägen. Vi finna nu här, att den ojämförligt dyraste
 framställningskostnaden, nämligen 70 kronor 50 öre år 1914 och 189 kronor 50 öre
 år 1918 eller efter 3 kronor per hektoliter träkol 219 kronor, uppstår i vanliga trä-
 kolsmasugnar, d. v. s. vid den för Bergslagen vanligaste produktionsmetoden. Där-
 näst kommer kokstackjärn i södra Sverige, resp. 58 kronor 50 öre och 124 kronor
 50 öre år 1918. Skulle man ha räknat med det ej alldeles osannolika kokspriset
 av 150 kronor för närvarande, så springer emellertid kokstackjärnet upp över trä-
 kolsjärnet med 17 kronor 50 öre till 207 kronor. Kokstackjärnet i Westphalen
 skulle enligt beräkningarna ha kostat 1914 52 kronor 50 öre och 1918 113 kronor
 per ton. Med undantag av det näst sista prisläget, 52 kronor 50 öre, ligga samt-
 liga här förut anförda pris betydligt över dem, som beräknats för elektrotackjärn.
 Beträffande framställningen av detta äro tre olika alternativ beräknade, det första
 med enbart träkol som reduktionsmedel, med produktionskostnad av 55 kronor år
 1914 och 109 kronor 50 öre år 1918, det andra med hälften koks och hälften trä-
 kol, vilket numera i stor skala användes vid Domnarvet och går lika bra som med
 enbart träkol, kostnad resp. 53 och 96 kronor; samt det tredje med enbart koks,
 vilket ej ännu är tekniskt genomfört, men som upptagits för att visa den lägsta
 kostnadsgräns för tackjärn, som det i framtiden torde vara möjligt att uppnå, och
 utgör den för 1914 51 kronor och för 1918 83 kronor. Skulle man räkna med
 här förut antydda kokspris av 150 kronor för 1918, motsvarande i Porjus 165
 kronor, så bleve kostnaderna med enbart koks 109 kronor och med hälften koks
 och hälften träkol 109 kronor 50 öre eller lika med om enbart träkol användes.
 Då icke heller vid de normala förhållandena före kriget prisskillnaden mellan de olika
 alternativen skulle varit större än två kronor, synes det icke finnas fog för påstå-
 endet, att man måste invänta den tekniska lösningen av koks enbart som reduk-
 tionsmedel, innan den inhemska produktionen av billigare järn kan taga ett be-
 tydande steg framåt. Redan genom möjligheten att kunna ersätta hälften av trä-
 kolet med koks, har man fått ned produktionskostnaden ganska nära gränsen för
 det möjliga.

En blick på detta diagram ger genast vid handen, att någon *produktion av
 billigt järn icke är möjlig i de vanliga träkolsmasugnarna*. Till följd av den
 stora träkolsåtgången är *icke heller* någon produktion *i större skala*, oavsett kost-
 naden, i längden möjlig. Tanken att för närvarande lösa frågan genom utökning
 av den produktion av skeppsjärn, som redan nu i viss utsträckning äger rum vid
 vissa järnverk inom landet, synes således knappast realiserbar. Enligt uppgifter,
 som lämnades vid det stora diskussionsmötet i tonnagefrågan å Teknologföreningen,
 har för övrigt under förlidit år endast producerats ungefär 2,000 ton av ifråga-
 varande material, vilket ju är en nästan betydelselös kvantitet vid sidan av den i
 motionen såsom behövligen angivna av 90,000 ton, motsvarande en årlig nybyggnad
 av 150,000 bruttoton. En så stor tillverkning bör givetvis komma till stånd genom
 anläggande av ett stort modernt järnverk, om den ej skall bli alltför dyr; den

får ej portioneras ut i småposter till en mängd järnverk, som sakna förutsättningar för en billig produktion.

Närmast till hands torde då ligga att tänka sig detta järnverk förlagt till södra Sverige, exempelvis till Oxelösund. Då kraftpriserna i dessa trakter äro för höga för elektrisk malmsmältning, återstår att grunda tillverkningen på *vanliga koksasugnar*. Men även med sådana bleve tillverkningskostnaden för hög, vartill kommer, att *tillverkningen ej skulle kunna upprätthållas till något pris, om vi bleve avstängda från att erhålla kol eller koks utifrån*.

Se vi däremot på elektrotackjärnets kostnadslinjer, så finna vi att de äro de enda, som kunna mäta sig med och delvis överträffa den tyska linjen. Med enbart träkol i elektrisk masugn var kostnaden år 1914 endast 2 kronor 50 öre högre och med hälften koks och hälften träkol endast 50 öre högre än för det tyska tackjärnet, vilka båda siffror ju endast äro bråkdelar av fraktkostnaden å järnet från Westphalen till Sverige. Huru dessa förhållanden gestalta sig 1918 är ovissare på grund av det okända tyska kokspriset. I varje fall *står dock elektrotackjärnet långt framom alla andra i Sverige tänkbara framställningsmetoder i prisbillighet*. Då man, när koks finnes att tillgå till rimligt pris, kan med denna ersätta hälften av träkolen och därigenom få ned kostnaderna ytterligare, men i motsatt fall kan utan vidare återgå till enbart träkol, tills koksbristen är överstående, så synes även *genom en elektrisk malmsmältning kravet på en för alla eventualiteter säkerställd produktion vara fullt uppfyllt*.

Är man väl ense om den elektriska smältningens bestämda företräde, så har man vid bestämmande av platsen att taga hänsyn till, varifrån snarast möjligt kraft kan erhållas till billigaste pris, avståndet till kraftkällan, till de malmfält, varifrån *billig* och så *järnrik* malm som möjligt kan erhållas, och till de kolfångstområdets läge, som kunna disponeras för det blivande järnverket, ävensom till de kommunikationsleder, som finnas till de blivande avnämarna av verkets produkter. Någon tvekan om att järnverket bör med hänsyn till kraftkostnaderna, men även för kolets och i viss mån för malmens skull förläggas till Norrland, torde väl knappast förefinnas, ehuru väl en olägenhet ligger däri, att sjöfarten är stängd under en längre tid av året. Vill man snarast möjligt få en produktion till stånd, så torde man vara hänvisad att taga kraften i första hand från Porjus och sedermera från Harsprånget, när detta blir utbyggt. Vad kolvedtillgången beträffar, torde rätt stora reserver för de första åren finnas inom räckhåll för inlandsbanans norra del och dess närmaste fortsättning åt söder. Efter färdigbyggandet av denna bana lär tillräckligt med kol kunna erhållas längs densamma och dess tvärbanor genom övre Norrland. Man torde härvid böra taga i betraktande, att vid den fortgående omläggningen av den svenska tackjärnstillverkningen till elektrisk, som säkerligen blir nödvändig för näringens framtida bestånd, mera än 60 procent av kolåtgången inbesparas, och den meningen torde vara allmän bland den svenska järnindustriens målsmän, att det är till tvivelaktig nytta, om alla sålunda inbesparade träkol skulle användas till framställning av kvalitetstackjärn, vilket dels möjligen skulle taga för hårt på våra begränsade tillgångar av fosforrena malmer, dels bidraga till en ytterligare ökad export av de halvfabrikat, som den inhemska manufaktur- och maskinindustrien ej skulle hinna konsumera, och därmed sätta vapen i händerna på denna industris utländska konkurrenter. Att använda en viss del av dessa inbesparade

kol såväl som avkastningen från nyöppnade kolfångstområden under utdrygning med koks för tillverkning på elektrisk väg även av billigare järnsorter, torde därför kunna anses förenligt med en god hushållning.

Det är icke endast i fråga om skeppsbyggnadsmaterial, som vi behöva en starkt ökad produktion av billigt järn för att bli va någorlunda oberoende av utlandet. Nedanstående siffror giva därom tydligt besked:

Behovet av järn och fosfater måste fyllas genom inhemska förädling.

	1913	1914	1915
	Ton	Ton	Ton
<i>Import av olika järnsorter:</i>			
Skrot, tackjärn och dylikt	172,490	163,289	166,026
Oarbetat järn och stål	18	20	5
Delvis arbetat järn och stål.....	78,604	74,199	95,532
Färdigarbetat järn och stål:			
Järn- och stålvaror	109,256	103,182	68,277
Fartyg ¹ , fordon, maskiner m. m.	106,319	66,524	58,099
Totalsumma, import av järn och stål	466,687	409,214	387,940
Samtidigt <i>exporterades</i> i ton järnenheter, malm	4,015,100	2,982,500	3,733,160
Med den fosforrika malmen från nedanstående gruvor <i>exporterades råfosfat (apatit)</i> ² :			
Från Kiruna: i E-malm apatit	164,374	140,376	87,456
» » : i F. o. G-malm »	161,171	162,843	129,798
» Gellivare: i E-malm »	39,479	30,784	31,452
» Grängesberg »	39,726	41,705	49,253
Summa i ovannämnda malmsorter exporterad apatit	404,750	375,708	297,959
Samtidigt <i>importerades</i> råfosfat i ton	123,250	90,864	39,106
och tillverkades av inhemska råfosfat (apatitrik malm) tomasslagg i ton	18,354	16,688	18,910
varvid förbrukats halva vikten apatit	9,177	8,344	9,455
	%	%	%
eller i procent av exporterad apatit.....	2,26	2,22	3,17
Exporterad fosforsyra (såsom apatit) i procent av 1913 års förbrukning för jordbruket	428	397	315

¹ Från utlandet införda såväl äldre som nybyggda ång- och motorfartyg; stålvikten antagen till $\frac{2}{3}$ ton per bruttoton.

Jag skall icke trötta med några kommentarier angående dessa siffror, som jag anförde för att visa hur långt ifrån oberoende av utlandet vårt gamla järnbäraland, oaktat sina väldiga malm- och krafttillgångar, ännu är ifråga om tillgodoseendet såväl av vårt järnbehov som av vårt jordbruks fosforsyrebehov. Var och en för saken intresserad kan med dessa siffror för ögonen lätt avgöra, huruvida det talet är riktigt, att med någon utvidgning av de stora järnverken i Oxelösund och Domnarvet vårt behov av billiga järnsorter skulle vara i huvudsak fyllt.

Jag har här ovan påpekat de stora behov av såväl järn som fosforsyra vårt land har och att vi ha övernog av råvara i våra norrbottniska malmer för fyllande av detta behov. Vid Porjus finnes redan ett elektriskt smältverk och Norrbottens järnverk har påbörjat sina planerade stora anläggningar vid Luleå. Luossavaara malmfälts brytning har börjat med närmaste syfte att tillgodose dessa järnverks behov av styckmalm, och vid Malmberget har ett väldigt anrikningsverk nyss igångsatts, vars betydelsefullaste uppgift är att komplettera dessa järnverks ytterligare malmbehov med fosforren slig. I övre Norrland finnas stora mängder färdiga träkol och stora förberedande kolvedshuggningar äro redan gjorda.

*Förluster för
landet på
grund av
kraftbristen.*

Allt annat finnes men tillhandahållandet av kraft från landets utan all jämförelse väldigaste kraftkälla, Harsprånget, som utbyggt kommer att efter reglering av Lule älv lämna 134,000 kilowatt dygnet och året runt eller inberäknat sekunda kraft 195,000 kilowatt, blir undanskjutet kanske flera år utöver den beräknade byggnadstiden. Ja, genom nedprutandet av anslaget till Suorvasjöarnes reglering från av Vattenfallsstyrelsen begärda 4,200,000 kronor för åren 1919 och 1920 till endast 2,000,000 kronor har man minst till år 1923 framflyttat den tid, efter vilken den redan av riksdagen oaktat dyrtiden beviljade och före innevarande års slut färdiginstallerade maskinella utrustningen i Porjus kan året om påräkna så stor vattentillgång, att dess kraft kan till fullo utnyttjas såsom prima kraft. Detta betyder att en del av den industri, motsvarande cirka 16,000 kilowatt, som redan byggt sina anläggningar i Porjus, eller står i begrepp att bygga, aktiebolaget Difosfat i Malmberget och Norrbottens järnverk i Luleå, måste inställa sin verksamhet under cirka 5 av årets vintermånader, något som helt enkelt kan omöjliggöra all verksamhet. Vidare måste sannolikt större delen av den fosforrena malm, som erhålles vid den nu börjande malmbrytningen i Luossavaara, läggas på hög under

flera år. Och slutligen, en stor del av de personer i övre Norrland, som under de senare åren med sådan arbetsiver ägnat sig åt träkolning och gjort förberedande arbeten att fortsätta därmed genom huggning av kolved med mera, de få sannolikt då »bränna sina kol förgäves», om såsom antagligt är kolprisen i Bergslagen sjunka ned under den nivå, vid vilken det ännu är möjligt att från Norrland frakta träkol dit ned. Med den kännedom jag har om den norrländska befolkningen, tror jag mig kunna påstå, att en sådan situation, det plötsliga avstannandet av ett lönande arbete, som skaffat sin utövare en ganska god reskassa samtidigt med en ökad efterfrågan t. ex. i Amerika på skandinaviska immigranter, som ju där stå så högt i kurs, säkerligen skulle resultera i en starkt ökad emigration. Och den svenska järnhanteringen, som genom anläggandet av Norrbottens järnverk avsett att säkerställa sitt tackjärnsbehov i den kommande kampen å järnmarknaden, skulle säkerligen lida ett svårt avbräck genom att järnverket icke förrän vintern 1923 skulle kunna erhålla året runt ens de första 10,000 kilowatt, som från början avsetts redan innevarande års sommar, men i varje fall behövas hösten 1920, då järnverket skall hava sina första masugnar färdiga.

Det synes mig därför ofrånkomligt, att ingen avprutning alls göres beträffande Vattenfallsstyrelsens anslagskrav för Suorvasjöarnes reglering, som ju är det enda återstående för att kunna fullt utnyttja den redan färdiga delen av Porjus' kraftstation. Jag tillåter mig därför yrka att i enlighet med Vattenfallsstyrelsens förslag till fortsättning av Stora Lule älvs reglering beviljas ett reservationsanslag av 4,200,000 kronor, som fördelas med 1,700,000 kronor å 1919 års tilläggsstat och med 2,500,000 kronor å 1920 års stat.

Vad beträffar utbyggnaden av Harsprånget, så synes mig även denna hava så stor betydelse, att intet som kan göras bör underlåtas, för att densamma måtte med minsta möjliga tidsutdräkt färdigställas. De möjligheter, som här förut antytts till ytterligare ökning av den elektriska tackjärnstillverkningen till tryggande såväl av den hittillsvarande svenska kvalitetstillverkningens konkurrenskraft å världsmarknaden som till framskapande av en kraftig inhemsk produktion av billiga järnsorter jämte tomasfosfat, som kanske kan mera effektivt än det planerade Difosfatföretaget trygga landets behov av fosforsyra ur egna råvaror, samt möjligheterna till inhemsk salpeter- och kvävetillverkning med mera, äro helt och hållet beroende av denna utbyggnad. Jag har emellertid av hänsyn till svårig-

Fullt anslag
till regle-
ring.

Anslags-
behov för
Harsprån-
get.

heterna att anskaffa medel samt av hänsyn till att ett forcerat byg-
gande under nuvarande konjunkturen skulle göra kraften alltför dyr för
de ändamål, vartill den skulle användas, icke vågat följa de i Vatten-
fallsstyrelsens underdåniga skrivelse av den 18 oktober 1918 begärda
anslagssiffrorna, utan inskränkt mig till att för år 1919 föreslå ett anslag
av 3,500,000 kronor, såsom det enligt uppgift behövligen för att kunna
utföra de mest nödvändiga förarbetena för beredande av bostäder åt
arbetarne samt för påbörjande av schakt- och tunnelarbeten, vilka
icke kunna utan starkt ökade extra kostnader för neddrivande av
tätare arbetsschakt mellan de vid normal byggnadstid behövligen ett
senare år forceras. Det uppgives för övrigt, att beräkningar för
närvarande pågå, huruvida det ej skulle ställa sig fördelaktigare att
driva en något längre avloppstunnel än från början varit påtänkt
och samtidigt kunna inskränka dammens höjd genom dess uppflyt-
tande längre uppåt fallsträckan, vilket utom billigare byggnads-
kostnad ger dammen större säkerhet. En sådan ändring av arbets-
planen skulle emellertid omkasta förhållandet mellan byggnads-
tiderna för tunneln och för dammen, och den förra därför behöva
sättas i full gång tidigare.

Under 1920 beräknas behövas minst 5,000,000 kronor för att i
någorlunda omfattning fortsätta med de påbörjade arbetena på
kraftstationsanläggningen. Därav skulle största delen åtgå till arbets-
löner och jämförelsevis litet till material och andra omkostnader.

*Anslag för
produktiva
ändamål,
avslag för
improduk-
tiva husköp.*

För att ställa mig till efterrättelse uppmaningen i statsverks-
propositionen till de riksdagens ledamöter, som framkomma med
begäran om anslag utöver Kungl. Maj:t, att anvisa var nödiga medel
skola tagas eller föreslå indragandet av andra i statsverkspropositio-
nen upptagna anslagskrav, har jag samtidigt väckt en annan motion
om avslag å Kungl. Maj:ts under sjunde huvudtiteln gjorda fram-
ställning om anslag å sammanlagt 6,050,000 kronor å 1919 års till-
läggsstat för inköp av vissa fastigheter i kvarteret Mercurius i
Stockholm, avsedda till en början till lokaler för Folkhushållnings-
kommissionen, samt av fastigheten nr 6 i kvarteret Rosenbad i
Stockholm. För de felande 650,000 kronor har jag för tillfället
icke annat att föreslå än en eventuell nedsättning av begärda
2,000,000 kronor till en kraftlånefond med sagda belopp. Det synes
mig nämligen under nuvarande särskilt för staten svåra förhållanden
vara nödvändigt, att de mest oavvisliga behoven för statens egna
vattenfallsverk först böra tillgodoses. Jag anser mig emellertid icke

böra därom nu göra något yrkande, då ju andra möjligheter kunna yppa sig under ärendets behandling.

Då man har all anledning förmoda, att statens lånebehov under en lång följd av år skall förbli mycket stort, torde allt framgent svårigheter möta för anskaffande av tillräckligt kapital såväl för färdigställande inom beräknad tid av Harsprångets kraftstation och Stora Lule älvs fullständiga reglering som ock för utförande av de övriga statens kraftverksbyggnader, som bliva behöfliga för att i önskvärd utsträckning tillgodose industrins och landets i övrigt alljämt ökade behov av kraft från statens vattenfall. Då dessa anläggningar icke blott avse att bereda staten ökade inkomster genom tillgodogörande av dess vattenfall, utan även, och det är enligt min mening en mycket viktigare synpunkt, avse att befrämja industrins och andra näringars utveckling och folkets behov av ljus med mera, borde å ena sidan intresset för dessa anläggningar vara så stort, att såväl företagare, som skulle komma att erhålla kraft för sina företag, som även andra, enskilda personer skulle i stor utsträckning befinnas villiga att insätta penningar i desamma, om Vattenfallsstyrelsen medgäves viss rätt att för utförande av utav riksdagen beslutade vattenkraftsanläggningar själv upptaga lån till exempel genom utgivande av efter viss tid uppsägbara obligationer, löpande med viss minimiränta samt därutöver med viss andel i vinsten till exempel hälften av skillnaden mellan minimiräntan och den ränta kraftverket ger i nettovinst på i detsamma nedlagt kapital jämte naturvärde. Detta senare borde kunna från statens sida medgivas med hänsyn till den vinst staten gör i form av ökade skatteintäkter från de nya eller förkovrade industriföretag, som uppkomma genom vattenkraftsanläggningen ävensom med hänsyn till övriga fördelar för det allmänna. Vidare synes det mig såsom synnerligen lämpligt att folkpensioneringsfonden, (som väl torde komma att undergå en kraftig stegring under den närmaste tiden, då det torde bli nödvändigt, på grund av penningvärdets fall, att vidtaga en kraftig höjning av pensionsavgifterna för att pensionerna i sin tur skola kunna bliva tillräckliga), i den mån fonden ej tages i anspråk av kommunerna eller staten för sina speciella syften, kunde placeras på något sätt med andel i vinsten i statens vattenfallsföretag, vilka giva en god avkastning, varigenom en höjning av pensionerna kanske skulle kunna bliva möjlig, utan att direkta statsanslag behövde i så stor utsträckning anvisas. Även andra allmänna fonder skulle kunna

Egen lånerätt för vattenfallsstyrelsen.

i viss utsträckning placeras på liknande sätt. För tillgodoseendet av statens övriga lånebehov borde det bli en stor lättnad att slippa den ständiga konkurrensen om medlen med statens vattenfallsverk.

På grund av vad jag här ovan anför, får jag således vördssamligen hemställa, att riksdagen ville

A) dels för fortsättande av första utbyggnaden av en kraftstation vid Harsprånget anvisa ett reservationsanslag av

å tilläggsstat för år 1919 3,500,000 kronor samt
å 1920 års stat..... 5,000,000 kronor;

dels för ytterligare arbeten för Stora Luleälvs reglering anvisa ett reservationsanslag av

å tilläggsstat för år 1919 1,700,000 kronor samt
å 1920 års stat..... 2,500,000 kronor; samt

B) i skrivelse hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga i övervägande, huruvida och i vad mån vattenfallsstyrelsen kunde medgivas att för utförande av utav riksdagen beslutade vattenkraftsanläggningar själv upptaga lån t. ex. genom utgivande av efter viss tid uppsägbara obligationer med viss minimiränta och vinstandel, samt, om anledning därtill gives, för riksdagen framlägga förslag i ärendet.

Stockholm den 21 januari 1919.

C. I. Asplund.